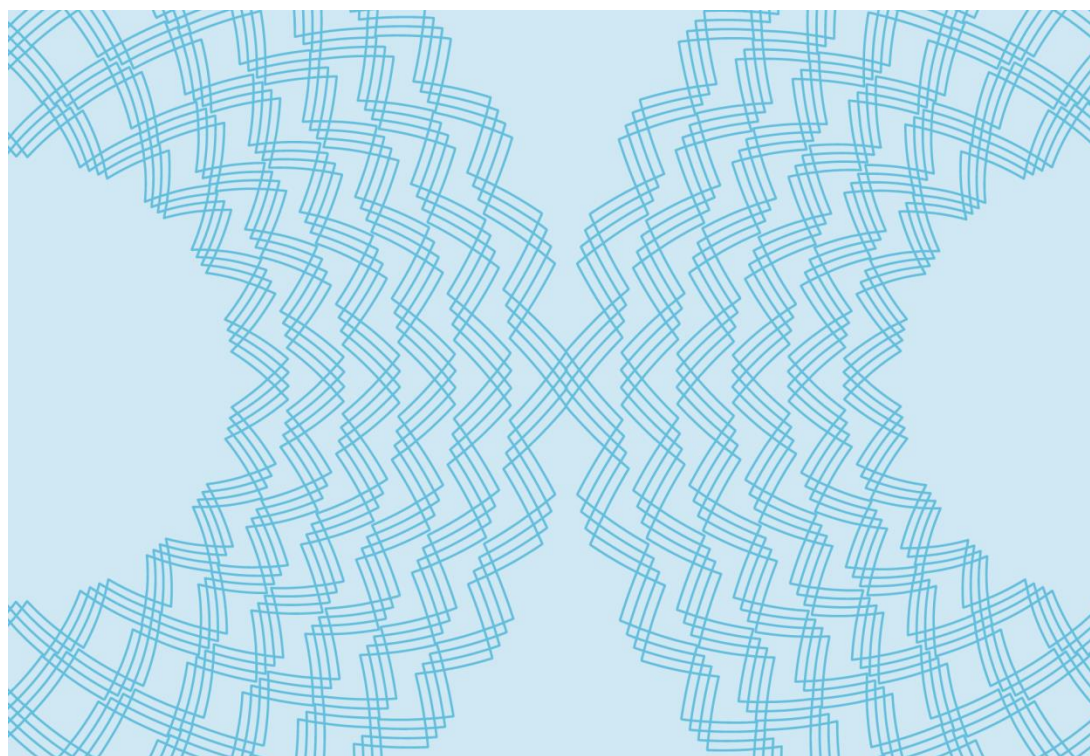

NBP

Narodowy Bank Polski

Instrukcja dla użytkowników statystyki stóp procentowych

Departament Statystyki NBP
Warszawa, 2018

Spis treści

1. Uwagi ogólne	3
2. Zakres informacji przekazywanych przez instytucje sprawozdające	3
3. Oprocentowanie stanów (OPS)	4
4. Oprocentowanie umów nowych (OPN)	5
5. Agregacja danych	7
6. Pozostałe zagadnienia	8

1. Uwagi ogólne

- Statystyka stóp procentowych (SSP) oparta jest na Rozporządzeniu (We) Nr 1072/2013 Europejskiego Banku Centralnego z dnia 24 września 2013 r. w sprawie statystyki stóp procentowych stosowanych przez monetarne instytucje finansowe (EBC/2013/34).
- Szczegółowe wyjaśnienia na temat zasad wyliczania i przekazywania do NBP danych dotyczących oprocentowania depozytów i kredytów zawiera instrukcja dla instytucji sprawozdających, dostępna w sieci pod adresem: <http://www.nbp.pl> -> Statystyka i Sprawozdawczość -> Sprawozdawczość -> Sprawozdawczość dla NBP przekazywana przez banki -> Instrukcja wypełniania formularzy sprawozdawczości stóp procentowych.
- W styczniu 2005 r., styczniu 2007 r., czerwcu 2010 r. oraz w grudniu 2014 r. zmieniły się zakresy publikowanych danych.

2. Zakres informacji przekazywanych przez instytucje sprawozdające

Sprawozdawczość stóp procentowych obejmuje umowy o charakterze depozytowym i kredytowym zawierane pomiędzy monetarnymi instytucjami finansowymi (MIF)¹ a krajowymi podmiotami sektorów przedsiębiorstw niefinansowych, gospodarstw domowych oraz instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych. Z kolei do sektora gospodarstw domowych wchodzi osoby prywatne, przedsiębiorcy indywidualni oraz rolnicy indywidualni.

Z punktu widzenia produktów bankowych sprawozdawczość obejmuje wszystkie rodzaje depozytów i należności, z wyjątkiem papierów wartościowych, odsetek zapadłych, należności nieobsługiwanych² oraz kredytów przeznaczonych na restrukturyzację długów. W skład należności wchodzi nie tylko kredyty i pożyczki, ale także skupione wierzytelności, zrealizowane gwarancje i poręczenia, należności z tytułu leasingu finansowego, itp.

Na statystykę stóp procentowych składają się:

1. oprocentowanie stanów umów (depozytów i kredytów) złotych (tabela 1),
2. oprocentowanie nowych i renegegowanych umów złotych (tabela 2),
3. oprocentowanie nowych i renegegowanych umów w EUR (tabela 3),
4. oprocentowanie nowych umów złotych (tabela 4),
5. wartości nowych kredytów złotych (tabela 4b),
6. oprocentowanie nowych umów w EUR (tabela 5),
7. wartości nowych kredytów w EUR (tabela 5b),
8. oprocentowanie nowych kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w CHF (tabela 6),
9. wartości nowych kredytów na nieruchomości mieszkaniowe w CHF (tabela 6b),
10. oprocentowanie stanów umów złotych z terminem pierwotnym powyżej 1 roku (tabela 7)

¹ Obecnie sprawozdawczość dotycząca oprocentowania kredytów i depozytów zbierana jest tylko od banków.

² Należności nieobsługiwane obejmują należności, dla których przekroczenie umownego terminu spłaty (liczone od daty płatności określonej umową do daty sprawozdawczej) wynosi ponad 90 dni

3. Oprocentowanie stanów (OPS)

Są to dane o średnim oprocentowaniu wszystkich istniejących umów na koniec okresu sprawozdawczego, zarówno tych zawartych przed miesiącem sprawozdawczym i nadal obowiązujących, jak i umów nowo zawartych. Oprocentowanie to wylicza się jako iloraz naliczonych w miesiącu sprawozdawczym odsetek i średnich stanów wartości umów, dla których odsetki te były naliczane. W statystyce tej nie są więc uwzględniane prowizje ani inne koszty pozaodsetkowe. Iloraz ten jest przekształcany tak, aby po standaryzacji długości miesiąca sprawozdawczego uzyskać oprocentowanie w ujęciu rocznym według wzoru:

$$i = \frac{30,4}{d} * \frac{\text{odsetki}}{\text{stany}} * 12$$

odsetki - naliczone odsetki

stany - średniomiesięczna wartość wszystkich umów

i - wyliczane oprocentowanie

d - liczba dni w miesiącu sprawozdawczym

Statystyka stanów pozwala mierzyć ex post całkowite, rzeczywiste przychody i obciążenia odsetkowe.

W przypadku oprocentowania kart kredytowych nie stosuje się standaryzacji długości miesiąca sprawozdawczego ze względu na specyficzny rozkład w miesiącu naliczanych odsetek. Wzór oprocentowania sprowadza się więc do poniższego:

$$i = \frac{\text{odsetki}}{\text{stany}} * 12$$

W tabeli 7 publikowane są dane dla tej części umów kredytowych, których termin pierwotny jest dłuższy niż 1 rok oraz 2 lata, w podziale na okresy zapadalności i przeszacowania stopy procentowej. Informacje z tej tabeli mają być w zamyśle EBC pomocne w określaniu elastyczności dostosowywania oprocentowania kredytów do zmian ceny pieniądza w gospodarce. Należy zwrócić uwagę, że kategorie w tej tabeli nie są rozłączne, tj. ta sama umowa może znaleźć się w kilku z nich. Np. kredyt udzielony gospodarstwom domowym, który charakteryzuje się:

- terminem pierwotnym powyżej 2 lat,
- terminem zapadalności powyżej 2 lat,
- oraz stopą procentową wyliczaną na zasadzie WIBOR + marża – przeszacowywaną co 3 miesiące

zostanie wykazany w pozycjach 1, 3, 4 oraz 6 tabeli 7.

4. Oprocentowanie umów nowych (OPN)

Poprzez nowe umowy rozumie się umowy zawarte w danym miesiącu sprawozdawczym, które nie są formalnie kontynuacją umów już istniejących. Wyjątkiem są linie kredytowe, dla których każdorazowe wykorzystanie środków traktowane jest jako nowa umowa. Dane wyłącznie o nowych umowach zawierają tabele 4, 5 oraz 6.

Tabele 2 i 3 pokrywają natomiast, poza umowami nowymi, również umowy renegotjowane. Poprzez umowy renegotjowane rozumie się umowy istniejące wcześniej, dla których zmieniono warunki oprocentowania bądź podwyższono wartość kapitałową.

Akt renegotjacji umowy wymaga aktywnego zaangażowania obydwu stron umowy. Na przykład, depozyty odnawialne, które są przedłużane automatycznie na nowy okres bez negocjowania stawki oprocentowania z klientem, do OPN już się nie zaliczają. Od danych za grudzień 2014 r. poszerzono znaczenie renegotjacji. W przypadku wysłania do klienta zapytania czy zgadza się on na zmiany w umowie, gdy brak odpowiedzi interpretowany jest jako zgoda, umowa taka klasyfikowana jest jako renegotjacja.

Oprocentowanie zbierane w statystyce OPN ma inny charakter od tego z OPS. Jest to oprocentowanie efektywne, wyliczane dla każdej umowy oddzielnie. Zostało nazwane Wąsko Definiowaną Efektywną Stopą Procentową (dalej WDESP), którą opisuje poniższy wzór:

$$\sum_{m=1}^M \frac{SP_m}{(1+i)^{t_m}} = \sum_{n=1}^N \frac{SP_n}{(1+i)^{t_n}}$$

gdzie:

i - wyliczana WDESP

SP_m – m -ty, dzienny strumień płatności odsetek lub kapitału wobec klienta

SP_n – n -ty, dzienny strumień płatności odsetek lub kapitału wobec banku

M - całkowita liczba wypłat dla klienta

N - całkowita liczba płatności klienta wobec banku

t_m lub t_n - czas płatności SP_m lub SP_n liczony w latach od daty podpisania umowy; t jest ilorazem liczby dni jakie upłynęły od podpisania umowy do 365 dni w roku.

Wzór ten opiera się na fundamentalnej zasadzie wartości pieniądza w czasie. Według tej zasady wartość tej samej sumy pieniędzy w chwili obecnej jest o pewien procent i większa niż wartość tej samej sumy w przyszłości. Wartość przyszłych sum spłat w chwili początkowej można obliczyć dzieląc te sumy przez współczynnik $(1+i)$, czyli dyskontując. Tak więc powyższy wzór zrównuje zdyskontowane na chwilę początkową wypłaty wobec klienta z jego wpłatami. Stopa dyskonta i jest właśnie poszukiwaną WDESP.

WDESP nie mierzy faktycznie zapłaconego procentu, lecz stopę, po której w momencie podpisania umowy kredytodawca jest skłonny udzielić kredytu lub przyjąć depozyt. Do określenia tego oprocentowania używa się, w przeciwieństwie do statystyk OPS, informacji a priori. W teorii stopa ta, zgodnie z ideą wartości

pieniądza w czasie, powinna bardzo dokładnie i obiektywnie mierzyć oprocentowanie, niezależnie od specyfiki produktów bankowych (tzn. niezależnie od sposobu spłacania rat kapitałowych czy odsetek). W praktyce pojawiają się znaczne trudności w przypadku bardziej złożonych produktów, dla których nie da się określić przyszłego oprocentowania lub rozkładu płatności w czasie. W takim przypadku instytucja sprawozdająca musi określić najbardziej jej zdaniem prawdopodobny rozwój zdarzeń lub przyjąć narzucone przez NBP założenia upraszczające. Prosty przykładem jest produkt o zmiennej stawce oprocentowania. W tym przypadku zakłada się po prostu, że oprocentowanie nie ulegnie w przyszłości zmianie.

Instytucje sprawozdające mogą się również posłużyć drugim, prostszym wzorem na efektywną stopę procentową:

$$i = \left(1 + \frac{i_{nom}}{n} \right)^n - 1$$

gdzie:

i - wyliczana WDESP

i_{nom} - nominalna stopa procentowa

n - ilość okresów kapitalizacji w ciągu roku

Warunkiem użycia powyższego wzoru jest to, aby dawał takie same wyniki jak wzór na WDESP. Warunek ten jest na ogół spełniony dla typowych produktów (np. depozyty kapitalizowane kwartalnie).

Termin Wąsko Definiowana Efektywna Stopa Procentowa został stworzony w opozycji do szeroko rozumianej efektywnej stopy procentowej lub Rzeczywistej Stopy Procentowej (RSP). Poza WDESP, w statystyce OPN wykazywana jest również RSP dla 2 kategorii oprocentowania: nowych i renegocjowanych kredytów na cele konsumpcyjne i mieszkaniowe. Termin „stopa rzeczywista” został zapożyczony z ustawy o kredycie konsumenckim, gdyż RSP odpowiada tam zdefiniowanej stopie rzeczywistej.

W przeciwieństwie do WDESP, która uwzględnia tylko czysto odsetkowe koszty kapitału, rzeczywista stopa procentowa obejmuje ponadto wszelkie obowiązkowe opłaty, które musi ponieść kredytobiorca. Są to przede wszystkim prowizje (również dla pośredników banku), ale też składki na obowiązkowe ubezpieczenia spłaty kredytu, np. na wypadek śmierci lub bezrobocia klienta. Szczególnie w przypadku kredytów na cele konsumpcyjne, gdzie banki dużą część kosztów umieszczają w opłatach pozaodsetkowych, RSP pozwala uzyskać prawdziwy obraz kosztów kredytu. W kredytach na cele mieszkaniowe różnice pomiędzy RSP a WDESP nie powinny być znaczne, gdyż są to na ogół kredyty długoterminowe, dla których jednorazowe prowizje, nawet jeśli wysokie, stanowią niewielką część kosztów odsetkowych.

W sprawozdawczości umów nowych i renegocjowanych zastosowano podział kredytów ze względu na okres przeszacowania. Okres przeszacowania oznacza czas w którym nominalna stawka stopy procentowej dla danej umowy nie może ulec zmianie.

Tak więc, jeżeli zawarta została umowa o kredyt z terminem pierwotnym 10 lat, oprocentowanie w pierwszym roku zostało określone na poziomie 9%, a od drugiego roku oprocentowanie ma być funkcją indeksu WIBOR (np. WIBOR + 1,5 punktu procentowego), to kredyt taki zaliczany jest do należności o stałej stopie procentowej z terminem przeszacowania do 1 roku.

Z kolei w przypadku kredytu, którego stopa procentowa jest funkcją stawki WIBOR 1M i co miesiąc jest aktualizowana (czyli kredytu o stopie zmiennej w potocznym rozumieniu), a w momencie podpisania umowy zostało określone pierwsze oprocentowanie (tzn. za pierwszy miesiąc), to w takim przypadku też mamy do czynienia ze stopą stałą na okres 1 miesiąca (kredyt ten zostałby zaklasyfikowany do kategorii „stopa zmienna i stała do 3 miesięcy włącznie”).

EBC przyjął taki podział terminowy dla nowych i renegotjowanych kredytów, gdyż uznał, że z punktu widzenia banku centralnego ważniejsza od informacji o terminach pierwotnych kredytów jest informacja o elastyczności dostosowywania w czasie ich oprocentowania do zmian ceny pieniądza w gospodarce.

5. Agregacja danych

Sprawozdawczość stóp procentowych zbierana jest nie z pełnej populacji MIF, ale z próby banków. Próba ta jest relatywnie stabilna w czasie, niemniej co kilka lat ulega zmianom. Od stycznia 2018 r. składa się z 24 banków. Banki dobierane są do próby w następujący sposób: wszystkie banki podzielone zostały na jednorodne grupy, w statystyce zwane warstwami. Z każdej warstwy wybrana została określona arbitralnie liczba największych przedstawicieli.

Od początku statystyki stóp procentowych do danych za listopad 2014 r. stosowano metodykę wyliczania oprocentowania dla całego systemu bankowego w Polsce licząc dla wszystkich sprawozdawców w próbie średnią ważoną bezpośrednio raportowaną przez nich wartością umów. Każdy sprawozdawca był więc reprezentowany proporcjonalnie do udziału wartości swoich umów w całej próbie.

Od danych za grudzień 2014 r. EBC zharmonizował metodykę wyliczania średniego oprocentowania, wprowadzając do algorytmu wyliczeniowego informację o podziale banków na warstwy. Wg nowej metody najpierw liczone są średnie ważone wewnątrz każdej z warstw. Następnie tak uzyskane oprocentowanie waży się udziałem poszczególnych warstw w całości systemu bankowego. W ten sposób każdy sprawozdawca jest reprezentowany w próbie proporcjonalnie do wartości swoich umów w warstwie oraz proporcjonalnie do wielkości swojej warstwy w całej populacji banków.

Począwszy od danych za grudzień 2014 r. NBP zbiera i publikuje wartości nowych umów kredytowych (tabele 4b, 5b oraz 6b). Ze względu na to, że dane zbierane są z podzbiorku sektora bankowego, wartości umów trzeba ekstrapolować z próby sprawozdawców na całą populację. Ekstrapolacja jest dwuetapowa. W pierwszej kolejności szacuje się wielkości poszczególnych warstw, w oparciu o udział jaki w nich mają sprawozdawcy. Następnie tak ekstrapolowane wartości warstw sumuje się uzyskując wartość dla całej populacji banków. W związku z tym należy pamiętać, że wartości nowych umów dla całego systemu ban-

kowego są wielkościami szacowanymi, z pewną dozą błędu szacunkowego, a nie są danymi bezpośrednio raportowanymi przez sprawozdawców.

6. Pozostałe zagadnienia

W zamysłu nowa statystyka stóp procentowych ma służyć przede wszystkim bankowi centralnemu. Stąd m.in. specyficzny, opisany w rozdziale 4, podział terminowy oprocentowania dla nowych i renegotjowanych umów kredytowych. Z tego również powodu w statystyce tej wykazywane są stopy procentowe z perspektywy banku, a nie klienta. Tak więc w przypadku depozytów wykazywane odsetki są wielkościami przed opodatkowaniem. Z kolei, jeżeli do kredytów dopłacane są subsydia (np. do kredytów mieszkaniowych), to w sprawozdawczości subsydia te są uwzględnione. Tzn. wykazywane oprocentowanie reprezentuje wartości otrzymane zarówno od klienta jak i od strony subsydiującej. Wyjątek stanowią stopy rzeczywiste, które ujmowane są z perspektywy klienta. Znajduje to głównie odzwierciedlenie w uwzględnieniu obowiązkowych opłat pobieranych przez pośredników kredytowych w wysokości oprocentowania rzeczywistego.